

Cultuurhistorische verkenning Hoefstraat 4, Herpt

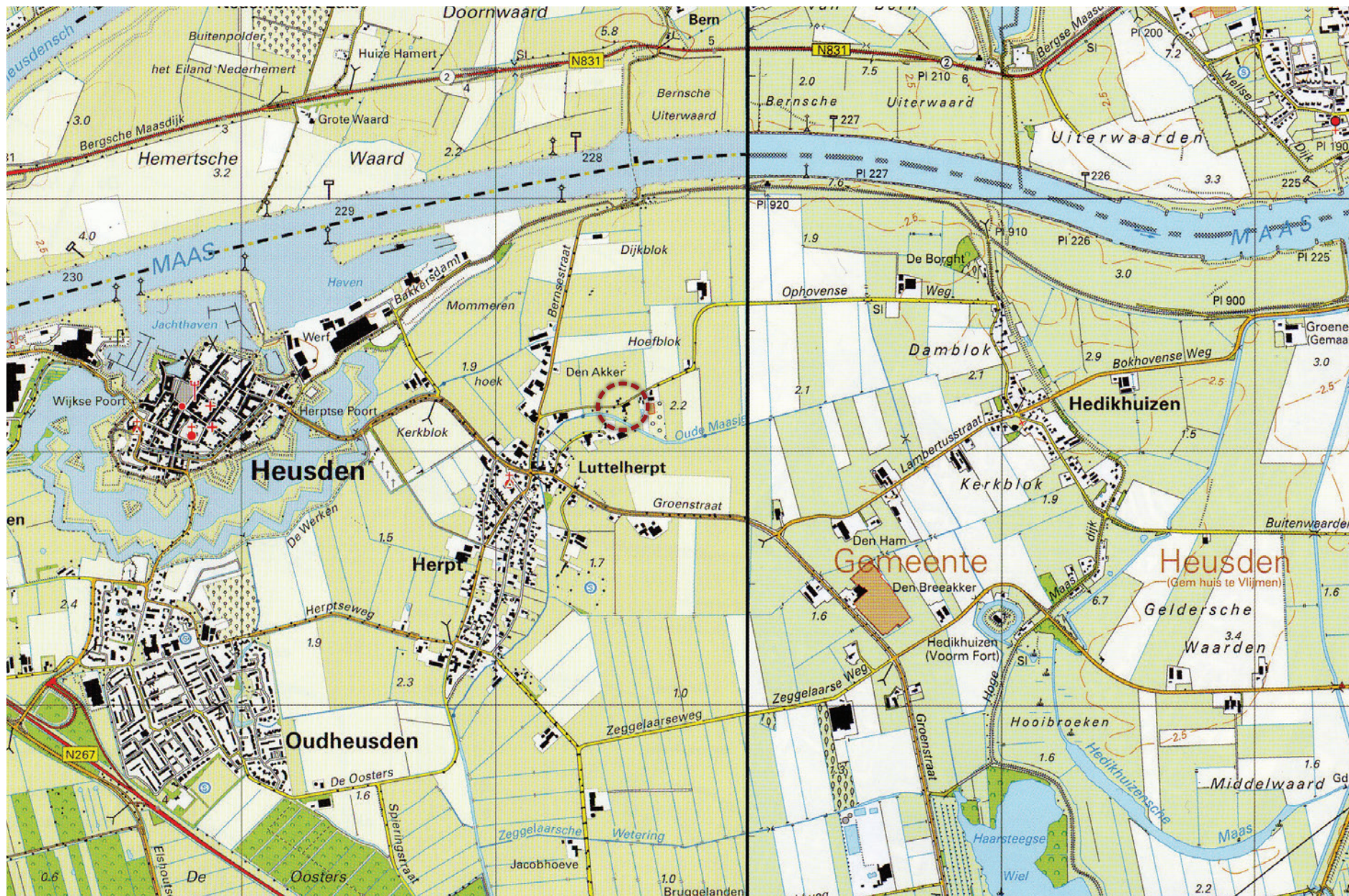
1 INLEIDING

Ten behoeve van de ontwikkeling van het boederijcomplex aan de Hoefstraat 4 is een cultuurhistorisch onderzoek gevraagd van de omgeving, waarin het plangebied is gelegen. Er is al veel informatie bekend in verschillende stukken. Voor deze beschrijving is gebruikgemaakt van de volgende bronnen:

- BAAC Rapport B-14.0144, 2013;
- Modellenstudie Hoefstraat 4, Herpt, 16 juni 2014;
- Gemeentelijke cultuurhistoriekaart Heusden, incl. bijbehorende tekst;
- <http://anvoostelijkelangstraat.nl/ommetjes/ommetje-hedikhuizen/25-luttelherpt>.

Plangebied (kadastrale kaart)

Ligging plangebied (topografische kaart 2012)

2 CULTUURHISTORISCHE BESCHRIJVING VAN DE OMGEVING

Invloed van de Maas

Het plangebied ligt net buiten de bebouwde kom van Herpt in een gebied dat altijd onder invloed is geweest van de rivier de Maas. Omstreeks het jaar 1000 kende de Maas nog geen bedijkingen en de omgeving van het huidige Heusden en 's-Hertogenbosch bestond toen uit een knooppunt van rivierlopen, waardoor regelmatig overstromingen plaatsvonden. In de Middeleeuwen liep de Maas vanaf Bokhoven met een grote meander langs Hedikhuizen, en verder langs Herpt, Oudheusden, Heesbeen, Doeveren en Drongelen westwaarts. Op oude kaarten is de loop nog goed te herkennen als het huidige Oude Maasje, waarlangs de hogere stroomruggen, oeverwallen en getijderuggen zijn afgezet. Vanouds werden deze hogere plekken in het rivierengebied al bewoond door boeren en vissers. Uit naamsafleiding blijkt ook, dat de reeks Lith (Litta), Maren (Marsna), Hedel (Hatalle), Herpt (Harpede), Varik (Feldrike) al in de Romeinse tijd bestond. Het oude Maasje is nu een bochtige watergang tussen Doeveren en de grachten van Heusden.

In de eeuwen erna is de Maas altijd van invloed geweest in de ontwikkeling van het gebied. Totdat men, na dijkdoorbraak van 1880 in Nieuwkuijk waardoor het gehele Land van Heusden en Altena onder water kwam te staan, besloot tot de aanleg van de Bergsche Maas en scheiding van Maas en Waal. Voor meer info, zie de tekstbeschrijving bij de gemeentelijke cultuurhistoriekaart gebaseerd op het werk van B. van Opzeeland (2010): De Maas is om. Duizend jaar Heusden en de strijd tegen het (hoog)water.

Uitsnede uit Kaart van de landen van Heusden en Altheda, 1778.

Herpt en Luttelherpt

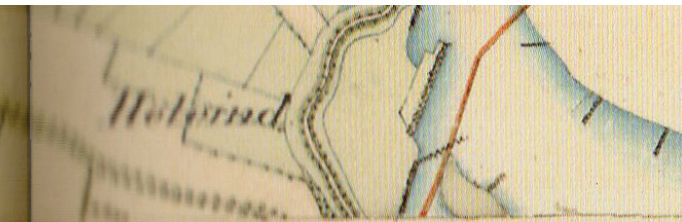
De oudste vermelding van Herpt dateert van 1108, maar is mogelijk al in de tiende eeuw door de heren van Heusden gesticht op de hoger gelegen stroomruggronden ten noorden van het Oude Maasje, aan de rand van een zandopduiking direct gelegen aan de rivier. De akkers lagen midden op de donk, ten noorden van de boerderijen, terwijl de hooi- en graslanden in het lagere gebied eromheen lagen (zie ook hoogtekaart, pagina 9).

Herpt vormde samen met Bern de gemeente Herpt-en-Bern die verder de buurtschap Luttelherpt en de Doornwaard omvatte, toen een hoger gelegen glooiende uiterwaard. Nu, sinds het graven van de Bergsche Maas, is dat een polder die evenals Bern aan de Afgedamde Maas aan de overkant van de Bergsche Maas ligt. Die scheiding vond plaats tussen 1890 en 1904, waarna Herpt tot 1935 een zelfstandige gemeente was. Bern kwam in de provincie Gelderland te liggen en tussen Bern en Herpt vaart nu het Bernse Veer, dat vooral voor landbouwverkeer gebruikt wordt.

De naam Luttel-Herpt zou voortgekomen kunnen zijn uit een verbastering van het woord 'het Lüttichse Herpt'. In de middeleeuwen vormde het Oude Maasje de grens tussen het bisdom Utrecht en het bisdom Luik. Herpt ten noorden van het Oude Maasje behoorde tot het bisdom Utrecht en Luttel-Herpt ten zuiden het Oude Maasje tot het bisdom Luik. Dat was dus het Lüttichse of Luikse Herpt. De Duitse naam voor Luik is nog altijd: Lüttich. Een andere verklaring die wordt gegeven aan Luttel is klein, 'klein Herpt'.

Historische dorpsgezichten van Herpt begin 19e eeuw (www.heusdeninbeeld.nl)

7

Boerderij en omgeving

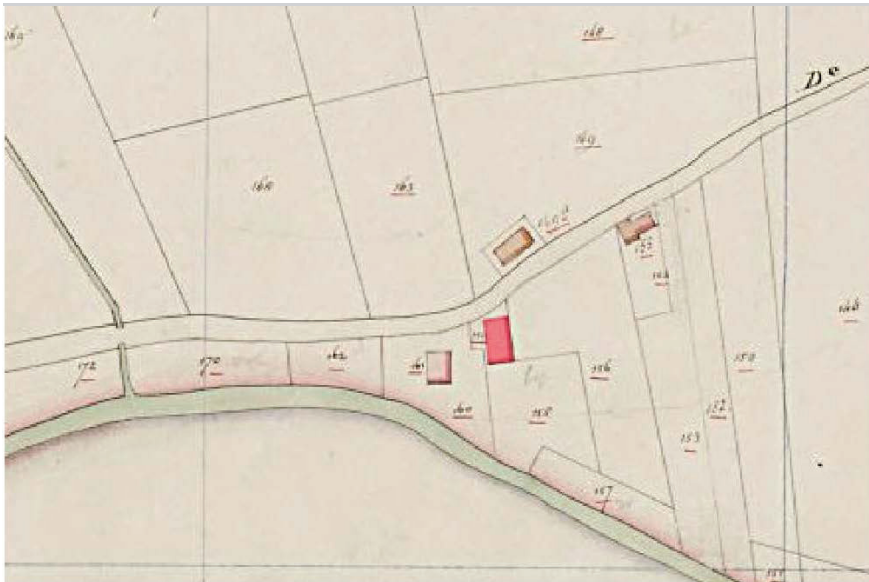
De boerderij staat bekend als 'De Bernse Hoeve'. Deze naamgeving houdt verband met het gehucht Bern te noorden van Herpt. In Bern heeft eeuwenlang de Abdij van Bern gestaan. Het is goed mogelijk dat de Bernsche Hoeve tot de abdij behoorde. Dit zou op een vroege oorsprong van de boerderij duiden, daar de abdij tussen 1572 en 1580 werd verwoest. De naam 'De Bernsche Hoeve' gaat in ieder geval terug tot in de zeventiende eeuw. In het rapport van BAAC wordt echter aangegeven dat met de beschikbare gegevens niet is vast te stellen dat Hoefstraat 4 ook daadwerkelijk een voortzetting is van de Bernsche Hoeve die in zeventiende-eeuwse stukken wordt vermeld. Met het graven van de Bergse Maas in 1904 is Herpt van Bern afgesneden.

Het plangebied ligt aan de Hoefstraat, ooit de Ophovenseweg. Het is een smalle weg tussen Herpt en Hedikhuizen. De hoogtekarte toont de ligging van het huidige boerderijcomplex op een natuurlijke verhoging in het landschap (oude donk). Oorspronkelijk lagen aan weerszijden van deze weg enkele boerderijen met eromheen de bijbehorende akkers (zichtbaar op de historische topografische kaarten en de kadastrale kaart uit 1832 hiernaast). De percelen werden begrensd door beplantings-elementen en er kwamen fruitboomgaarden voor langs het Oude Maasje. In de loop der tijd zijn enkele boerderijen verdwenen, waaronder een boerderij naast het oude stroopfabriekje. Deze boerderij is waarschijnlijk rond 1900 gesloopt. De historische topografische kaarten tonen beide nog niet de aanwezigheid van het stroopfabriekje.

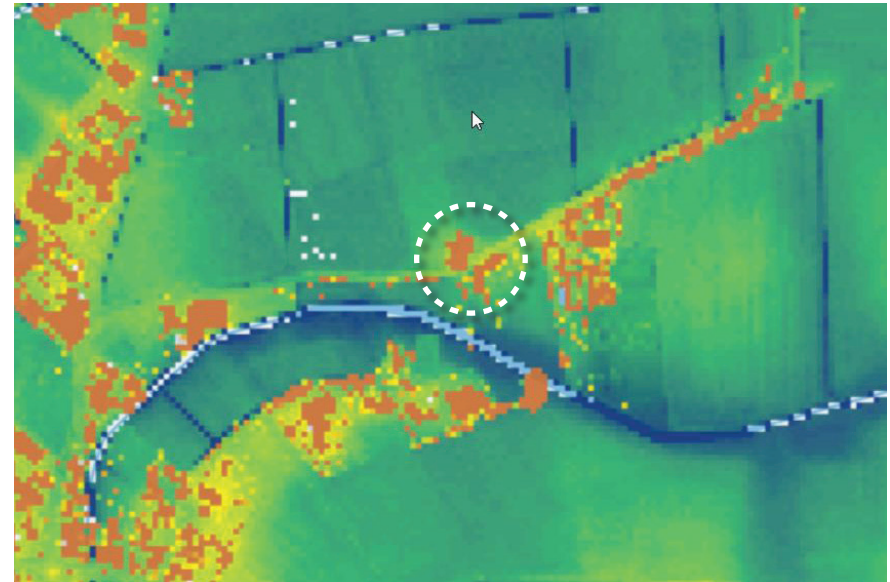
In de gemeentelijke cultuurhistoriekaart is de Hoefstraat en omgeving aangeduid als 'overig historisch groen', onduidelijk is wat daarmee wordt bedoeld. De Hoefstraat is een lijnelement met een redelijk hoge waarde, de akker- en weilanden eromheen zijn aangeduid als slagenlandschap.

Oude foto's van de boerderij uit het familie-archief

Detail van de kadastrale kaart van 1832 met daarop de toenmalige boerderij rood geac-centueerd (bewerking door BAAC). In de directe omgeving enkele boerderijen, die nu zijn verdwenen.

Hoogtekaart (<http://ahn.geodan.nl>). Duidelijk te zien is hoe de bebouwing van zowel de boerderij als de woningen in de omgeving liggen op donken en oeverwallen, natuurlijke hoogtes in het rivierenlandschap.

Historische topografische atlas 1836-1843

Historische topografische atlas 1868

Uitsnede uit cultuurhistorie kaart, gemeente Heusden

Cultuurhistorische verkenning Hoefstraat 4, Herpt

Opdrachtgever: ZLTO, namens Fam. Buijs

Datum: 18 juli 2014

Documentnaam: 1318_cultuurhistorisch verkenning_Hoefstraat Herpt_R001

Contactpersoon: Marianne Verhoeven
Marianne@verhoevenderuijter.nl
06 28822975

Contactpersoon ZLTO: Henri Manders

Verhoeven | De Ruijter

Strijp-S SWA 4.017

Torenallee 45

5617 BA Eindhoven

www.verhoevenderuijter.nl